

LAUF JUDIT

*Egy szerzetes író nő kolostori élete**Újfalusi Judit a nagyszombati klarissza kolostorban**

Minden mű értelmezésekor többletjelentéshez jutunk, ha ismerjük azt a környezetet, amelyben megszületett. Ezért tanulmányomban arra törekszem, hogy betekintést nyerjünk a fallal körülvett nagyszombati kolostorba, és Újfalusi Judittal együtt töltsünk el ott egy kis képzeletbeli időt, hogy jobban megérthessük azt a miliőt, amelyben a *Makula nélkül való tükrök* keletkezett. Ehhez mozaikszerűen felvillantok néhány részletet a kolostor alapításáról, történetéről, és arról az időszakról, amikor Újfalusi Judit ott élt.

Két évre rá, hogy oltárra emelték Árpádházi Szent Erzsébetet, tiszteletére 1238-ban Nagyszombatban már egy kis kápolnát is építettek, amely mellé néhány kegyes és jámbor asszony odaköltözött. IV. Béla király, akinek Szent Erzsébet édes húga volt, 1240-ben birtokkal, Bolarad faluval is megajándékozta őket. Az adományozó oklevél mint Szent Ferenc regulájának követőiről emlékezik meg róluk.¹ Ez nagyon korai alapítás, hiszen ekkor még élt Szűz Szent Klára, és még a női rendnek, a klarisszák rendjének külön regulája sem volt.² A későbbi oklevelek kezdik csak klarisszákként emlegetni őket. Magyarországon Nagyszombatban volt az első kolostoruk, a következőre, a pozsonyira ötven évig, 1297-ig kellett várni. A hármas szerzetesi fogadalom, a szegénység, engedelmesség, tisztaság megtartásával éltek. De mivel a klarisszák a városi környezetben alamizsnával nem tudták ellátni magukat, a IV. Orbán pápa által 1263-ban kibocsátott újabb regulájuk már engedélyezte, hogy alamizsnagyűjtés helyett a nekik adományozott birtokok jövedelmeiből éljenek. A nagyszombati klarisszák gyorsan terjeszkedtek. A 13. század végén – kinőve a Szent Erzsébet tiszteletére épített kis kápolnát –, egy kolostort, mellé egy nagyobb templomot építettek, melyet egy 1292-es oklevél már Boldogságos Szűz Mária tiszteletére szenteltként említ.³

* A tanulmány az MTA–OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoportban készült.

¹ „sororum regulam et ordinem beati francisci profitentium, que in villa de Zumbothel” ld. SCHWARCZ Katalin, *„Mert ihon jönn aßonyotok és kezében új szoknyák” Források a klarissza rend magyarországi történetéből*, Bp., Budapesti Történeti Múzeum, 2003 (Metem Könyvek 39), 17; KARÁCSONYI János, *Szent Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*, Bp., 1924, II, 447–448.

² Szent Klára 1253. augusztus 11-én halt meg, és rá két évre, 1255-ben szentté is avatták.

³ KARÁCSONYI, *i. m.*, II, 464.

A világtól való elzártságra törekvő klarisszáknak az évszázadok során sokszor el kellett hagyniuk nagyszombati kolostorukat. A 15. században a pozsonyi zárdába menekültek a husziták elől, 1619-ben Bethlen Gábor hadai elől Németújvárra, onnan „a nagy drágaság miatt” 1621-ben Zágrábra, majd a Lajta menti Pruckba.⁴ Hazatértek, majd húsz év múlva, 1644-ben Rákóczi hadai elől Kismartonba, aztán Rohoncba voltak kénytelenek költözni. Újra eltelt negyven év, és Thököly hadai elől 1683-ban Morvaországba, Brünnbe menekültek. Ott tartózkodásuk alatt Thököly hadai bekerítették Nagyszombat városát. Az ostromnak a klarisszák kolostora is áldozatul esett, és nagy része leégett. Visszatérésükkor, 1685-ben rendkívül mostoha körülmények várták őket. Széchényi György, akkori esztergomi érsek, valamint Gubasóczy János kalocsai érsek és nyitrai püspök volt a fő patrónusuk, elsősorban az ő anyagi támogatásával épült újjá, a kor igényeinek megfelelően, a barokkizált templom és a kolostor. 1690–91 táján költöztek be az új épületbe. Gubasóczy 10 000 Ft-os alapítványt tett ekkor és – amint egy 1725-ös megerősítő oklevélben olvasható – ezért esztendőnként tizenkét énekes misét kellett érette mondani, az apácáknak pedig naponta Jézus öt mélységes sebének tisztelésére öt *Miatyánkot* és öt *Üdvözlégyet*.⁵

Ekkor, 1691-ben volt Újfalusi Judit tizenöt éves, éppen eladósorban lévő fiatal lány volt. Hogy ő választotta-e vagy engedelmességből, a szülei (báró Újfalussy András és gr. Károlyi Éva) kívánságára köteleződött-e el a klarissza rendbe, nem tudjuk. Horányi Elek 18. század végi életrajzi lexikona szerint „megvetve a nemesi mennyegzőt és a szép reményeket” ő maga választotta a szerzetesi tisztaságot.⁶ Mindenesetre Divékújfalut (Nyitra vármegye, Privigyétől 17 km), az ősi családi birtokot örökre elhagyván 1691. április 23-án magára öltötte a már újjá épített nagyszombati kolostorban a Szent Szerzet ruháját. Egy év múlva, tizenhat évesen, 1692. szeptember 21-én professziót, azaz örök fogadalmat tett. Szerzetesi nevéről Szent Magdaléna nevét választotta.⁷ A kolostor ez idő tájt tele van nemesi családból

⁴ SCHWARCZ, *i. m.*, 32.

⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára E 151. 27. doboz fasc. 218 (fasc. 3.) nr. 13–14. 34. fol.

⁶ „Újfalusi (Juditha) veteri Hungarorum prosapia illustris, nobilissimas aspernata nuptias, amplissimasque spes, monialibus Ordinis S. Clarae Tyrnaviae adscripta est.” Id. Alexius HORÁNYI, *Provincialium scriptis editis notorum*, Posonii, 1777, III, 476.

⁷ PROTOCOLLUM A VAGY: *Jegyző Könyv mely a Nagy-Szombati Szűz Szent Klára rendén Lévo [...] Boldogságos szűz Mária Menybe menetelének tisztességére fel építetett Klostromáboz tartozandó [...] ezer hat Szűz tizennyolcz esztendőitől fogvást; a mely időben reformáltak, és igazítottak [...] Mater Clara Antónia Berényi másodszori Abbatissaságában [...] ezer hét száz negyven ötödik esztendőben, Nagyszombatban, Sz. Jakab apostolnál.* Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára E 151. 27. doboz fasc. 219. (fasc.

származó hölgyekkel, akiknek családjai nagy támogatói a rendnek. A nagyszombati apácák fennmaradt protocollumába az is be van jegyezve, hogy az új belépők mit vittek magukkal:

Újfalusi Judith hozott 1000 forint érő vont ezüst appamentumot és a'hoz sok szép arannyal selemmel varrot fehér Ruhákat Templomhoz tartozandokat. Készpénzt: 2000. id est két ezer forintot.⁸

Arról is van tudomásunk, hogy a szegénységi fogadalmat tett apácák a 18. században – bár a regula ezt nem engedélyezte –, saját költségükön elegáns környezetet teremthettek magánszobájukban.⁹

A regulát tizenöt naponként kellett felolvasniuk. Minden bizonyosra több példány is volt belőle (külön a noviciák használati példánya, külön a közös felolvasásra, és egy díszes példány a fogadalomtételre). A nagyszombati klarisszáknak maradt fenn a legkorábbi ismert magyar nyelvű fordított, díszes kötésű regulájuk. Ez a regula a fentebb említett, 1263-ban IV. Orbán pápa által kibocsátott regula (OSZK Quart. Hung. 394), az előzéklevelel található bejegyzés szerint Monaki Pál, ferences szerzetes 1627 és 1630 között másolta. Nem csak a regulát tartalmazza, hanem annak későbbi módosításait is, a konstitúciókat és azokat a pápai bullákat, amelyek a klarisszákra vonatkoznak. A módosítások nem véletlenek. A 17. század elejére a rendszabályok betartása annyira meglazult, hogy kénytelenek voltak megreformálni azokat. Például szigorúan megtiltották a kolostor elhagyását, és korlátozták a vendégek fogadását. Aki ezeket súlyosan megszegte, arra akár súlyos büntetés is várt.¹⁰

A fegyelem betartása körül később is voltak viharok. Kőszeghy Péter a pozsonyi Ferences Levéltár anyagában megtalálta és közölte néhány klarissza 1681-ben írott, elszomorító levelét. A legismertebb az érintettek közül Balassa Mária Viktória (Balassa Bálint barokk költő húga). Ő az, akit tíz évre rá, 1691-ben nagyszombati abbatisának választottak, abban az évben, amikor Újfalusi Judit belépett

---

4.) nr. 1. Újfalusi Judit fogadalomtételkor nem tudjuk ki mondott beszédet, gyóntatóját sem ismerjük.

⁸ *Protocollum*, i. m.

⁹ Lucia DUCHOŇOVÁ, *Život klarisiek v Trnave – 3. časť*. <http://nzs.trnava.sk/?q=node/892>. (Letöltés ideje: 2015. 05. 10.)

¹⁰ SCHWARCZ, „Mert ibon jönn...”, i. m., 64, 71, 74.; Még Pázmány Péter is kénytelen volt a pozsonyi apácák esetében 1635-ben külön rendeletet hozni arról, hogy be kell zárni azt az ajtón lévő rostélyt, melyen a klarisszák elhagyták a kolostort. Nem volt szabad a „vas rostélyt megnyitni, csak a szülőknek és első, vagy másod izen való atyafiaknak esztendőben egyszer, vagy kétszer”. Ld. erről: FRANKL Vilmos, *Pázmány Péter és kora*, Pest, 1872, III. kötet, 262. Talán nem véletlen egybeesés, hogy ez ugyanabban az évben történt, amikor a nagyszombati klarisszák fent említett regulájának a kötése is elkészült.

a kolostorba. Némely sorornak (köztük Balassa Viktóriának) az esztergomi érsekhez, illetve a ferences provinciálishoz szóló feljelentő levelei nem éppen a békés, zsolozsmázó hétköznapi élet tükrői. Tele vannak a belső viszályok, súlyos makulák kitergetésével, padláslyukon kiszökő apácák történetével. A levelek nem jutottak el a címzettekhez, hanem visszakerültek a megvádolt Ordódy Annához, az akkori abbatissához. Nem tudjuk, a vádak igazak voltak-e vagy sem, mindenesetre büntetést a feljelentő és szökést kísérő apácák kaptak érte. Némelyiküknek a refektóriumban péntekenként, amíg a többiek ettek és közben a pulpitusról szent történeteket olvastak fel, kenyéren és vízen böjtölve, vélom (vagyis kendő) nélkül a földön kellett ülniük. Látogatót sem fogadhattak. Egyiküket még börtönbe is zárták.¹¹ A börtön helyét is ismerjük, nem ahogyan elképzelnénk, a pincében, hanem a felső emeleten volt.¹² Balassa Viktóriának később is támadt hasonló komoly konfliktusa előljáróival. Szintén Kőszeghy közleményéből ismert, hogy a ferences atyák 1694-ben nemcsak hogy lemondatták az abbatissaságról, de még meg is fenytük, és így írnak róla:

sok kegyes atyai intések után is megszámlálhatatlanul sokat vétett, és mindenkor praktikált, békételen észvesztő háborúságos nyughatlanságira vissza tére, [...] mind külső egyházi s mind világi személyekhez folyamodván, vélek tractálván [...], mind magát s mind convéntbeli társait [...] és a Sz. szerzetet szüntelen fárasztotta.¹³

De kiderül a feljelentő levelekből az is, hogy az apácáknak saját tulajdonú könyveik is voltak, erről tanúskodik több nyelvemlék-kódexünk tulajdonosi bejegyzése is. A *Czech-kódex*ben és a *Lányi-kódex*ben éppen Balassa Mária Viktória neve található meg, az utóbbi könyvet később Vlassich Franciskának ajándékozta annak fogadalomtétele alkalmából, „hogy szorgalmasan tanulja olvasni”.¹⁴ Ebből arra lehet következtetni, hogy a saját használatú könyvekre nem feltétlenül vonatkozott a

¹¹ KŐSZEGHY Péter, *Apácák szökésben, avagy Balassa Mária Viktória nyomorúsága = Visszapillantó tükrök, tanulmányok Lukácsy Sándor 75. születésnapjára*, szerk. KERÉNYI Ferenc, KECSKEMÉTI Gábor, Bp., Universitas, 2000, 34–44.

¹² DUCHOŇOVÁ, i. m.

¹³ KŐSZEGHY, i. m., 42–43.

¹⁴ *Czech-kódex 1513*, bev. N. ABAFFY Csilla, CSAPODI Csaba, Bp., Magyar Nyelvudományi Társaság, 1990 (Régi Magyar Kódexek, 4), Bevezető IV, 113 (21v); KÖRMENDY Kinga, *Lányi-kódex = „Lájjatok feleim ...” Magyar Nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig. Az Országos Széchényi Könyvtár kiállítása 2009. október 29. – 2010. február 28.*, szerk. MADAS Edit, Bp., OSZK, 2009, 317, 50. tétel.

közös tulajdonlás.¹⁵ Emellett szól a pozsonyi klarisszák eddig nem ismert abolíciós irata is, amely felsorolja a vagyontárgyakat, és megjegyzi, hogy a kolostort elhagyó apácák könyveiket magukkal vihetik.¹⁶ Ez is némi magyarázatul szolgálhat arra, hogy a klarisszák Schwarcz Katalin által közölt fennmaradt könyvjegyzékei nagyobb részben miért szerkönyveket tartalmaznak.¹⁷ Közös használatú könyvtárnak Nagyszombatban is kellett lennie. Hogy hol, melyik és mekkora helyiségben lehetett, arról egyelőre nem tudunk.

Több helyen is olvashatunk arról, hogy a klarisszák nagyszombati kolostora híres nőnevelő intézet volt, de hogy ez részleteiben mit takart, nem bukkantam nyomára.¹⁸ Mindenesetre ezt a megállapítást a *Makula nélkül való tükkör* és a kolostorból ez idő tájt kikerülő más mű, mint pl. Viczay Anna német nyelvből fordított Elmékedések (1720) is megerősítik. Sem Újfalusi Judit, sem Viczay Anna nem lehettek volna képesek komoly háttér iskoláztatás és műveltség nélkül önálló alkotásra, irodalmi tájékozódásra. Ám, hogy hol és hogyan tanulták a betűvetést, arról sincsenek konkrét információink. A klarisszák levéltári anyagaiban kutakodva feltűnt, hogy paleográfiai szempontból milyen jól elkülöníthető a ferencesek és a klarisszák írása – ám ez a kérdéskör még további kutatást igényel.

Eddig igyekeztem azt a „makuláktól sem mentes” környezetet bemutatni, amelyben Újfalusi Judit otthonra lelt. A továbbiakban Újfalusi Juditot szeretném a középpontba állítani, és a későbbiekben az ő, a kolostorban és a kolostorért végzett áldozatos tevékenységén keresztül alkotni képet az ottani közegről. Szó lesz majd személyiségéről, az író- és tudósnőről, az abbatissáról és a családjával szoros kapcsolatot ápoló magánemberről. Az itt elhangzottak később talán egy kis monográfiává is összeállhatnak.

¹⁵ Id. erről még LÁZS Sándor könyvét: *Apácaműveltség a XV. század végi – XVI. század eleji Magyarországon. Az anyanyelvű irodalom kezdetei*, Bp., Balassi, 2016, 106–107, 144–147, 222, 370.

¹⁶ *Examen Scr. Monialium s. Clarue Poson*, Posonii, 1781. A kézirat őrzési helye: Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, jelzete: MS IV. 80/47, 371–390. Körmendy Kingának köszönöm, hogy a kéziratra fölhívta a figyelmet. Nagyszombatban is hasonlóan történhetett. A Helytartótanács Levéltárának a nagyszombati zárda feloszlatai jegyzőkönyvében az apácák neveivel együtt szerepelnek használati tárgyaik, de könyvek nincsenek közöttük. Vö. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára HT C 103. 32. doboz.

¹⁷ A budai és a pozsonyi klarissza zárdának maradt fenn az 1782-es feloszlatusuk során összeírt könyvjegyzéke. A nagyszombati kolostor néhány könyvéről – sok egyéb tárgy között említve – csak a Helytartótanács Levéltárának feloszlatai jegyzőkönyvéből értesülünk. Ezek is csak szerkönyvek. ld. SCHWARCZ Katalin, *A klarissza apácák könyvkultúrája a 18. században*, Szeged, Scriptum, 1994 (Olvasmánytörténeti dolgozatok, 6), 24, 34.

¹⁸ Például: MARTON József, *Nagyszombat = Magyarország vármegyéi és városai, Pozsony vármegye*, szerk. BOROVSKY Samu, Bp., Apollo Irodalmi Társaság, [é. n.], 184.

A legtöbbet természetesen egyetlen ismert nyomtatott műve, a *Makula nélkül való tükör* árul el róla. A *Makula nélkül való tükör* megszületése szorosan kapcsolódik a több évszázados kolostori hagyományhoz, a hagyománnyal átítatott mindennapi élethez, és természetesen ahhoz a katolikus kegyességi irodalomhoz, amelyet a forrásmű szerzőjének, Martin von Cochemnek a neve is fémjelez. Cochem művei ekkor már Magyarországon nemcsak, hogy közkézen forogtak, hanem fordították is azokat, mai nyelven szólva, bestsellernek számítottak. Gondoljunk csak Ágoston Péter *Mennyei követek* című művére, amelynek adatait Knapp Éva közölte.¹⁹ Cochem *Das grosse Leben Christi*²⁰ a pozsonyi és budai zárdában sem lehetett ismeretlen: az Egyetemi Könyvtárban őrzött, 1711-ben másolt kéziratos Szent Anna-életrajz is Cochem Krisztus-életrajzának Szent Annára vonatkozó részéből való fordítás.²¹ A budai zárda könyvjegyzékében található egy tétel, amely mögött ugyancsak Cochemet sejtethjük: „Liber authore Martino Chlok Capucino”.²² Nagyszombatban Újfalusi Juditnak, amint ezt a korábbi irodalom többszörösen alátámasztotta, Cochem Krisztus-életrajzának cseh nyelvű fordítása is rendelkezésére állt.²³ Amint fentebb említettem, több nyelvemlékünkben is maradtak fenn adatok nagyszombati apácákról. Újfalusi Judit nevét nem találjuk közöttük. De ő az egyetlen, akiről a *Makula nélkül való tükör* forrásainak meghatározása és keresése kapcsán biztosan tudjuk, hogy milyen sokat forgatta a kolostorában meglévő könyveket. Több tanulmányomban foglalkoztam azzal a kérdéssel, hogyan szőtte bele Cochem művébe a magyar nyelvű – akkor már 200 évre visszatekintő, a korai bejegyzések tanúsága szerint mások által is sokat forgatott kódexek szövegeit. A *Píry-hártya* és a *Máriabesnyői töredék* mára már elveszett anyakódexéből és az *Érsekúj-*

¹⁹ KNAPP Éva, *Martin von Cochem Magyarországon*, Zebegény, Borda Antikvárium, 2014 (Régi Magyarországi vallásos nyomtatványok, 1).

²⁰ Martin von COCHEM, *Das grosse Leben Christi*, Franckfurt, 1689.

²¹ Egyetemi Könyvtár kéziratára, jelzete: A 14. Ld. erről még: SZELESTEI N. László, *Szent Anna kultuszának írásos emlékei a kora újkori Magyarországon = A nő és a régi magyarországi vallásosság*, szerk. BAJÁKI Rita, BÁTHORY Orsolya, Bp., MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2014 (Pázmány Irodalmi Műhely – Lelkiségtörténeti tanulmányok, 10), 311–325, különösen 317.

²² SCHWARCZ, *A klarissza apácák...*, i. m., 32.

²³ VIDA Tivadar, *Makula nélkül való tükör*, Magyar Könyvszemle, 1967, 250–253; KOVÁCS Eszter, *A Makula nélkül való tükör cseh forrásai*, Bp., MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2014 (Pázmány Irodalmi Műhely – Lelkiségtörténeti tanulmányok, 9). Az első, 1698. évi cseh nyelvű edíció modern kiadása: Martin z KOHEMU, *Veliký život Pána a Spasitele našeho Krista Ježíše a jeho nejsvětější a nejmilejší matky Marie Panny*, edičně upravili Miloš SLÁDEK, Lucie PEISTEROVÁ, Tomáš BREŇ, Praha, Argo, 2007.

vári kódexből kimásolt szövegekkel igyekezett Újfalusi Judit Krisztus szenvedéstörténetét még érzékletesebben megjeleníteni.²⁴

Szent Klára életének, a klarissza regulának, a rendtartásoknak a középpontjában Krisztus kínszenvedése állt, melyet rendszeresen olvastak.²⁵ Cochem Krisztus-életrajzában is a passiótörténet a tetőpont. Ám azok a betétjelenetek, melyekkel Újfalusi Judit kipótolta a német kapucinus művét, annyira valóságosan voltak jelen és hatották át a magyar klarisszák mindennapjait, hogy szinte lehetetlennek számított nem figyelembe venni, kihagyni őket. (Amikor elmentem megnézni a nagyszombati kolostort, és beléptem az oratóriumba, majd felnéztem annak mennyezetére, egyszerre minden megvilágosodott előttem. Nem filozfként álltam többé ott, hanem egy rövid időre az évszázados hagyományokat őrző kolostor részesévé váltam: az oratórium mennyezeti stukkóiról angyalok néztek le rám, és mindegyik angyal Krisztusnak egy-egy kízóeszközét tartotta a kezében.²⁶ Háromszáz évvel ezelőtt ugyanezt láthatta itt a mindennapi zsolozsmára és szentmisére igyekvő Újfalusi Judit rendtársaival. Vagyis nap mint nap a *Máriabesnyői töredéken* is még részletekben fennmaradt „arma Christi” jelenetre emlékezhetek.²⁷ Ezek után végképp nem lehet csodálni, hogy hasonló témájú jelenetek bekerültek a *Makula nélkül való tükör*-be is. Az Újfalusi Judit művében formát öltő hagyomány olyan erős, hogy még a 21. században is megihletik a művészt: az oroszlaní római katolikus plébánián 2015. május 1-jén áldotta meg Spányi Antal püspök Baracza Szabolcs Szent

²⁴ LAUF Judit, *Egy középkori nyelvelmélet 18. századi továbbélése: A Píry-hártya egykori kódexe és a Makula nélkül való tükör*, Magyar Könyvszemle, 2012, 234–255; UÓ, *Egy középkori nyelvelmélet, a Píry-hártya kódexe ismeretlen szövegének felbukkanása a kegyességi irodalomban = Filológia és textológia a régi magyar irodalomban: Tudományos konferencia, Miskolc, 2011. május 25–28.*, szerk. KECSKEMÉTI Gábor, TASI Réka, Miskolc, Miskolci Egyetem BTK, 2012, 377–384; UÓ, *Az Érsekújvári kódex és a Makula nélkül való tükör: A középkori magyar passióhagyomány nyomai a 18. századi kegyességi irodalomban*, Magyar Könyvszemle, 2014, 218–236.

²⁵ „A franciskánusok szertartáskönyve is előírja, hogy a már beöltöztetett novicius, kezébe véve a feszületet, Szent Pál szavait mondja: »Tőlem távol legyen másban dicsekedni, mint a mi Urunk Jézus keresztjébe, ki által nekem meg van feszítve a világ és én a világnak« (Gal. 6,14)”. Ld. MOLNÁR Arkangyal, *Szűz Klára = Szent Ferenc nyomdokain 1226–1926*, Bp., 1926, 359.

²⁶ A nagyszombati klarissza kolostor nagy része 1683-ban leégett. A kolostort hamarosan újjáépítették, az oratóriumban az 1690-ben készült stukkókat a mester saját szígnőjával látta el: 1690 CN.4. A későbbi kutatás nevét C[arlo] A[ntonio] N[eurone] olasz mesterével azonosította. Vö. DUCHOŇOVÁ, *i. m.* Újfalusi Judit az oratórium stukkóinak elkészülte után mindössze egy évvel később, 1691-ben lépett a nagyszombati zárdába. SCHWARCZ, *A klarissza apácák ... i. m.*, 57.

²⁷ A *Máriabesnyői töredék* őrzési helye: MTA Könyvtára, Kézirattár, jelzete: K 37.

József-szoborcsoportját, melynek irodalmi gyökeréül a *Makula nélkül való tükö*r szolgált.²⁸⁾

Ekkor, 1712-ben Újfalusi Judit már harminchat éves volt. Nem tudjuk, viselt-e ekkor tisztséget, és ha igen, milyet. 1712–1722 közötti életéről keveset tudunk, csak néhány oklevélen találkozunk a nevével, mint tanúval.²⁹ Először 1722-ben, negyvenhat évesen választották meg főnöknőnek, tisztsége három évre szólt. Tisztában volt feladata nagyságával: a mindennapi ügyes-bajos gondok között első dolga volt, hogy megújította a kolostor kiváltságait, amint erről az esztergomi káptalan által kiadott, megválasztása első félévéből való 1722-es oklevél tanúskodik.³⁰ Lehet, hogy már ekkor hozzákezdett ahhoz a hosszan tartó munkához, amely másodszori újraválasztása idejére, 1729-re készült el: rendezte és jegyzékbe foglalta, illetve foglaltatta a nagyszombati klarisszák okleveleit. Ennek címe: *Elenchus A vagy Nagy és Szerencsés emlékeztető Bela, é néven Negyedik Magyar Országgi Király által, Nemes és Szabad Királyi Nagyszombath városában fundáltatott, Szűz Szent Clara Szerzetin levő Szűz Apácák Leveleinek Laistroma, Az melyet Tekintetes és Tisztelendő Mater Ujfalusi Judith akkori érdemes Abbatisaságában, á Levelekkel együtt ezen új rendben hozot. Az fölül emlétet Tisztelendő Szerzetes Szűzeknek egyik jó akarója 1729 Esztendőben.* A lajstrom ötven oldal. Magában foglalja az oklevelek tartalmát, jelzetét. A jelzetekből kitűnik, hogy az okleveleket tartalmuk szerint külön fiókokokban helyezték el és sorszámozták.³¹ Egészen bizonyos, hogy ezt a munkát Újfalusi Judit végeztette el, sőt ő maga is rendelkezhetett a szükséges szakértelemmel, s személyesen irányíthatta a rendezést. Erre vall, hogy jó néhány oklevélre ő maga jegyezte rá annak tartalmát, illetve a rendezéshez szükséges utasításokat. Például *Nestighez való levél, Nestiki Asszony Halalra való exitálása; nem szükséges levél; Ez jo level.*³²

Újfalusi Judit szerzetesi élete során is tartotta a kapcsolatot családjával, rokonai-val. Egy korábbi előadásomban ismertettem már azt a levelet, melyet Újfalusi Judit

²⁸ Id. Magyar Kurir Katolikus Hírportál, 2015. május 14. Köszönöm Körmeny Kingának, aki az örömteli híradásra felhívta a figyelmemet.

²⁹ Újfalusi Judit életének ezen időszakáról e tanulmány nyomdába adásával egy időben újabb, töle származó leveleket találtam. Ismertetésükre egy későbbi közleményemben kerül majd sor.

³⁰ Georgius FEJÉR, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus et civilis*, Budae, 1850, Tom. VI, Vol. 2, 176–183; Karácsonyi János is nagy jelentőséget tulajdonított ennek az oklevélnek, de Újfalusi Judit nevét meg sem említette. Sőt, annyira elkerülte a figyelmét, hogy az általa összeállított, addig ismert nagyszombati főnöknők listájáról is kihagyta Újfalusi Juditot. KARÁCSONYI, i. m., II, 462, 473.

³¹ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára E 151. 32. doboz (fasc. 25.) nr. 12.

³² Az oklevelek jelzetei a róluk vett idézetek sorrendjében: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára E 151 29. doboz (fasc. 9.) nr. 1; E 151 29. doboz (fasc. 10.) nr. 28. 21. fol.; E 151 29. doboz (fasc. 9.) nr. 11; E 151 29. doboz (fasc. 11.) nr. 4.

1730-ban unokahúgának, Berényi Juditnak címzett.³³ A Berényi család volt az egyik legfőbb támogatója a kolostornak, 1721-ben ők készítették el a templom új főoltárát Szűz Mária mennybevételének tiszteletére.³⁴ A levél címzettje, Berényi Judit pedig annak az Újfalusi Klárának, Judit testvérének volt a lánya, akinek a költségein a *Makula nélkül való tükkör* megjelent. Ez az autográf levél volt segítségemre abban, hogy az okleveleken és az *Érsekújvári kódex* némely glosszájában azonosíthassam Újfalusi Judit kezeírását.³⁵ A személyes hangvételű levélből a kolostori élettel kapcsolatos gondolatokat emelem ki. Újfalusi megemlékezik az esztergomi érsekről (Esterházy Imréről), akiről megtudjuk, hogy köszvénye volt, ez alapján valószínűsíthetjük, hogy személyes, jó kapcsolatban állhattak egymással. Megköszöni a kolostornak küldött adományokat, a vajat³⁶ és a vadsáfrányt. Kedvesen ír Klárikáról, a címzett húgáról, Berényi Kláráról, aki nagynénjének, Újfalusi Juditnak méltó utódja lett, és akit Újfalusi Judit halála után azonnal apátnővé választottak.

Mindebből az eddigiekhez képest határozottabban rajzolódik ki Újfalusi Judit szellemi arcképe. Művelt, több nyelven beszélő, litterata személyiség, aki képes volt saját kolostora hagyományait beépíteni egy, az akkori Európában modernnek számító kegyességi műbe. Nemcsak egyszerűen fordított, hanem stilizált, szerkesztett, mérlegelt, azaz sokkal inkább tekinthető szerzőnek, mint fordítónak. Műveltsége és származása hozzásegítette ahhoz is, hogy hatékonyan járjon el a kolostor birtokügyeiben. Gondoskodott a levéltár rendbetételéről. Nem méltatlanul emelte őt be Horányi Elek a magyar tudósok pantheonjába olyan személyiségek közé, mint Lórántffy Zsuzsanna, Petróczi Kata Szidónia, vagy Bethlen Kata.³⁷

Újfalusi Judit alakjának körüljárásával alkalmunk volt megismerni azt a miliőt, amelyben a *Makula nélkül való tükkör* megszülethetett. Mindenképpen olyan közeget kell feltételezni, amely állandó figyelmet fordít szellemi értékei, lelki kincsei őrzésé-

³³ LAUF Judit, *Azonosítható-e az Érsekújvári kódex 17. századi keze?* A Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport 2014. április 24–26-án tartott *A nő és a magyarországi vallásosság* című konferenciáján elhangzott előadás. Vö. *A nő és a magyarországi vallásosság*, szerk. BAJÁKI RITA, BÁTHORY ORSOLYA, Bp., Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2015 (Pázmány Irodalmi Műhely – Lelkiségtörténeti tanulmányok, 10), 9.

³⁴ DUCHOŇOVÁ, *i. m.*

³⁵ LAUF, *Újfalusi Judit glosszái ...*, *i. m.*

³⁶ Tudjuk, hogy a kolostor pincéjében vaját, sajtot is készítettek, savanyítottak káposztát, volt ott pékség és sörfőzde. Vö. DUCHOŇOVÁ, *i. m.* Az egyik sörfőzdekről szóló oklevélen rajta van Újfalusi Judit írása is: „Serfőző Háznál való Írás” Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára E 151 28. doboz (fasc. 8.) nr. 16.

³⁷ HORÁNYI, *i. m.*, 476; LD. BÁTORI ANNA, *A tudós asszonyok Wallaszky Pál historia litterariájában, avagy hogyan modellezhető a kánonépítés gyakorlata*. Az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetében elhangzott előadás. (2014. november 4.)

re, gondozására. Ennek a közösségnek pedig hosszú időn át legalábbis egyik spiritus rectora Újfalusi Judit lehetett, akinek haláláról a klarisszák *Protokolluma* így emlékezik meg: „Anno 1738 die 22. Aprilis, Reggel Nyolcz órakor adta vissza az ő lelkét az ő Teremtőjének Szép lelki készülettel á Tiszteletes Becsületes Mater Judith Magdalene Ujfalussi Abbatissaságának második esztendejében, életének 61. Szerzetességének 48. Professiojának 46. Esztendejében, vizi betegségben.”³⁸ Búcsúzzunk tőle korának szokása szerint: „Dicsértessék az Jézus Krisztus”.

---

³⁸ *Protocollum, i. m.*